

„Az MSZMP határozatai és dokumentumai”

új kötetéről

Sokszor mondjuk: „a párt politikája”. Ez a megfogalmazás azonban sokak számára egészen érthető, világos, nem teljesen érthető, vagy csak annyiban, hogy praktikus értelemben azt értik rajta: az ország jó úton halad, a vezetés jó kezében van, s ennek következtében a közösségi és egyéni boldogulás biztosított. Nos, „Az MSZMP határozatai és dokumentumai” című kötetből vörösfonalként ismerhető meg teljesen, hogy mi a párt álláspontja hosszabb és rövidebb távon az aktuális nemzetközi kérdésekben, vagy az ország társadalmi-gazdasági-kulturális részfeladatait tekintve. Miután ilyen nagy horderejű kérdésekről van szó, pártunk nyílt politikájából logikusan következik az a gyakorlat is, hogy a széles közvélemény számára is megismerhető, rendszeresen közzéteszik. „A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai” kötetét, amelyből — most az 1971–75 közötti időszakot felölelve — ezúttal már negyediket adta ki a Párttörténeti Intézet szerkesztésében a Kossuth Kiadó. A mostani kötet terjedelmében is nagyobb az előzőeknél, hiszen nemcsak a párt vezető szerveinek — részben már közzétett — határozatait (közöttük számosat azonban a nyilvánosság számára először) tartalmazza, hanem a Központi Bizottság mellett működő elméleti munkaközösségek állásfoglalásait is.

Csupán a kötet címjegyzékét átlapozva is szembevetőd, hogy a társadalmi-gazdasági-kulturális élet milyen széles területeit ölelik fel ezek az elemzések. Hiszen nincs az életnek talán egyetlen olyan jelentős területe sem, amelyről ne szólnának ezek a dokumentumok, amelyek mindegyikét tükröznek politikánk állandóult vonásait és elveit, bizonyítják — amit Kádár János elvtárs a nyíregyházi pártaktíván mondott —: „A mi politikánk igazát, erejét, tényleges befolyását legjobban az bizonyítja, hogy nálunk az emberek a nemzetközi helyzet feszültebb periódusaiban vagy bizonyos szempontból nehezebb hazai helyzetekben akkor nyugodtak meg, amikor meggyőződtek róla, hogy elveinkhez, politikánkhoz hűek vagyunk, a követett irányvonalon nem változtatunk, kijelölt utunkon haladunk tovább.”

A kötet a X. és XI. kongresszus közötti esztendő határozatait öleli fel, és záródokumentumként a XI. kongresszus határozatát és az új programnyilatkozatot közli. Ezekben a dokumentumokban megjelennek politikánk állandóult vonásai, a szocialista építés eredményei és gondjai, elvárásai, mindenekelőtt azonban világosan tükrözik a fejlődést, ami a szocialista építés nyomán, éppen a határozatok végrehajtásáért, tehát a párt politikája megvalósításáért vívott szívós harc közepette bekövetkezett. A társadalmi élet természetesen rendkívül bonyolult folyamat. Erthető tehát, hogy semmiféle társadalmi kérdést nem lehet egyszer és mindenkorra befejezett, lezárt és tökéletes folyamatnak felfogni, éppígy a levont következtetéseket sem. Szüntelenül változik a helyzet, változnak a körülmények és feltételek, ezt nyomon követik a konkrét helyzet, a konkrét elemzés alapján levont következtetések. Mégis a határozatok és dokumentumok tartalmazzák olyan, hosszabb távra érvényes megállapításokat, amelyek ismeretében világosan nyomon követhető a párt álláspontja, politikája az adott kérdésekben, nyomon követhető az egész társadalmi folyamat lezajlása. Ezt viszont mindazoknak ismerniük kell, akik a társadalmi élet különböző posztjain tevékenykednek. Joggal mondhatjuk tehát, hogy a dokumentumokban újrakörített történelmünk jelenik meg, mindenekelőtt a párt története,

azé a párté, amely ezt a folyamatot irányítja és vezérli.

Segítségét jelenítenek elsősorban azok számára, akik — különböző szinteken — irányító tevékenységet végeznek. Hiszen a konkrét munkában lehetővé tesszik számukra a politika egységes megismerését, egységes értelmezését és ennek nyomán az egységes végrehajtást. Mert igaz, hogy a dokumentumok a párt határozatai, de a különböző társadalmi-gazdasági-kulturális szervezetekben dolgozó kommunisták számára kötelező erővel bírva, biztosítják az egész államvezetésben ezeknek az elveknek, e politikának az érvényesítését. Benénk és általuk, a célok és elvek tudományos megfogalmazása révén testesül meg pártunknak a magyar társadalomban betöltött vezető szerepe. Tehát a mindennapos gyakorlati pártmunka segítője ez a kötet. Mert noha a határozatok-dokumentumok többsége még a végrehajtás stádiumában levő tennivalókat fogalmazza meg, megkönnnyíti a rész-kérdésekben való eligazodást és a társadalmi folyamatok különböző területeinek elemzése e kötet révén „kéznél van”, nem kell nyomozást végezni egyéb források attanulmányozva.

Segítségét jelent másrészt e kötet az elméleti tevékenység számára is, s nemcsak azoknak, akik a jelenkor kutatásával foglalkoznak, akik tudományos apparátussal kutatják pártunk történelmét, hanem a pártoktatás mindennapjai számára is nélkülözhetetlen alapdokumentumot jelentenek.

A kötet tartalmazza a két kongresszus közötti központi bizottsági ülések határozatait is, időrendi sorrendben. Ezekben nyomon követhető, mikor, milyen kérdések voltak a szocialista építés homlokterében. Az is kiderül azonban, hogy a párt központi szervei sorra napirendre tűzték egy-egy társadalmi kérdés átfogó elemzését. A gazdasági kérdések mindig központi helyet kaptak a tanácskozáson, de olyan nagy — hosszú időre szóló — témák is, mint a tudománypolitika, a tömegpropaganda, az állami oktatás, a népese-dépolitika, a közművelődés, a társadalombiztosítás, a jogpolitika, és más nagy kérdések.

A dokumentumokból kitűnik az az igény, hogy a fejlett szocialista társadalom építése, a nagyobb és a korábbiál jóval bonyolultabb gazdasági feladatok mellett növekedett az ideológiai munka, a kultúra, az oktatás, a közművelődés, egyezsével a tudatformálás és a szocialista demokrácia hatékonyságának követelménye.

Külön figyelmet érdemelnek a párt központi szervei mellett működő munkaközösségek állásfoglalásai, amelyek — noha nem határozatok, de — számba veszik az adott terület múltját, jelenét, jövőbeni lehetőségeit. Tevékenységük révén megnyilvánul a Központi Bizottság munkafeladatának fejlődése, a pártvezetés demokratizmusának kiszélesedése, az a követelmény, hogy a társadalmi, gazdasági, kulturális és tudományos élet hivatott képviselői is lehetőséget kapjanak a párt politikájának formálásában. Így realizálódik a Szervezeti Szabályzatnak az a követelménye, hogy a párt eszméi, politikai irányításával gondoskodik arról, hogy „a szocialista állam és szervei tevékenységében a munkaszervek központi szerepét erősítsék”. A pártvezetés dokumentumaiban megfogalmazott elvek és célok minden eddiginél nagyobb feladatot tűznek a tagság, az egész párt, az egész társadalom elé. Ezeknek a feladatoknak összegezését a XI. kongresszus határozatai, az új programnyilatkozat, valamint a központi párt-szerveknek azok a határozatai tartalmazzák, amelyek ebben a kötetben fellelhetők.

RÁCZ LAJOS

A legnagyobb amerikai magyar

In memoriam Vasvári Ödön

Az utóbbi hetekben különös módon megsaporodtak a hazai sajtóban az olyanféle cikkek, amelyek külföldön, nevezetesebben Nyugaton, s főképpen az USA-ban rejtőzködő, a magyar múlt számára, elveszítélen levő dokumentumok, iratanyagok, vagy éppenséggel muzeális tárgyak hazamentéséről szólnak. Azt hiszem, nem tévedek, ha ennek a történelmi, muzeológusi felbuzdulásnak az okát a magyar korona és a koronázási ékszerek hazatérésének igazán szenzációs eseményében keresem. Litván György történész az E3-ben ezt nyíltan ki is mondja: „az a folyamat, amely a korona visszaadásával és az új kereskedelmi egyezmények megkötésével mostanában elkezdődött”, lehetővé teszi, hogy a tizenkettedik órában hozzákezdjünk idegente szakadt értékeink megmentéséhez. Horn Emil muzeológus pár évvel ezelőtt szinte véletlenszerű, New Yorkban elkezdett puhatolózás eredményeként három ládányi, ma már közgyűjteménybe került muzeális értékkel tért haza, egykori magyar kivándorlók, emigránsok emlékműveivel, köztük egy itthon ismeretlen, eredeti Bartók-lemezzel: maga a szerző játszószót saját művét és ómagá konferált. Ám, ha arra gondolok, hogy — ha jól emlékszem — a 14 kilós nagyszemiklósi aranykincstől kezdve Bocskai István koronájáig és még azon kívül is mi minden „rejtőzik” a bécsi muzeumban, az jut eszembe: egyetlen nép, nemzet sincs talán a világon a miénken kívül, amelynek annyi becses történelmi emléke, megjelölt és jeletlen sírhantja szóródott volna szét a világon. Ezek hazamentése — lehetetlen. De mennyi minden van még „odakint”. Ha valaki egy életet szánná rá, hogy lajstromba szedje őket — nem futná az életéből. De ha egyszer ilyen volt a történelmünk.

Valami azonban hazakerült. És éppen ide, Szegedre. A Somogyi-könyvtárba. A tengeren túlról, az USA-ból jött egy olyan küldemény, amelynek értékét ma még — minthogy a kincs jórészt fel-táratlan — felbecsülni nem tudjuk. De az értéket jelzi Bálint Sándor ama megállapítása, hogy az adományozó — Vasvári Ödön, egykori USA-beli nyugalmazott református lelkész — a könyvtáralapító Somogyi Károly mellett alighanem Szeged szellemi életének legnagyobb mecénása. Mecénás? Egy szerény körülmények közt élő nyugdíjas lelkész? Az. Kincset hagyott szülővárosára, Szegedre.

Elnézést, hogy a magam személyét is beleszövöm ebbe a tudósításba, de kénytelen vagyok vele. Mindenekelőtt bevallom, én Vasvári Ödön nevével 1976 végén ismerkedtem meg, amikor dr. Péter László közvetítésével eljuttott hozzám egy amerikai magyar folyóirat, az „Amerikai magyar világ” egy cikke. Azért juttott el hozzám, mert rólam, illetve Gyémántper című könyvemről íródott. S a szerző: Vasvári Ödön. Addig semmit sem tudtam róla. Most már tudom, hogy Szeged szülőtte, az Alsóvárosban született 1888-ban, a Mátyás tér 19. szám alatti házban. (Meg kellene jelölni!) Gyermekkorát a mai Hunyadi János sugárúton töltötte, a szegedi piaristákhoz járt gimnáziumba. Igaz, hogy Temesvárot szentelték pappá 1911-ben, de utána Szegedre, a rókusai plébániához osztotta be az akkori csanádi püspök, ingyenes káplánnak — van tehát Vasvárinak épp elég oka ahhoz, hogy Szeged fiának nevezze magát. De bizonyos dolgokban — legfőképpen abban, hogy a lapokban idegen nyelvekből fordított novellákat, verseket tett közzé — meggyűlt a baja egyházi felsőbbiséivel, minek, röviden mondvá, az lett a következménye, hogy mérgében áttért a református vallásra, elment Debrecenbe, a lelkészi tanács előtt különböző vizsgát tett dogmatikából, egyházjogból, egyház-történelemből. S már mint református lelkész ment ki az USA-ba. 1914-ben. Több városban lelkészkedett, de hát itt nem élénknek rajza a fontos, hanem egy hosszú, áldozatos élet eredménye. S az eredmény: több mint negy-száz kötetben, tizenkétezer cédulán az amerikai magyarság története. Akkor már volt mit gyűjtenie, lezajlott az a hírhedt má-

sodik népvándorlás, melynek hullámain — József Attilával szölvá — kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk. Vasvári 1974-ben előadást tartott Szegeden — felidézte a szörnyűségeket, melyeket a szinte rabszolgasorban tartott magyar bányászoknak kellett elviselniük a 80-as években. A pittsburgi segédlelkész épp ebben a városban határozta el: kutatnia kell az amerikai magyarok történetét. S ami erre ösztönözte: Kossuth 1851–52-ben Pittsburgban is járt, beszédeket mondott, s Vasvári hozzákezdett összegyűjteni minden adatot, ami Kossuth amerikai körútjáról még feltalálható volt. A kb. 450 kötetből kb. 15 Kossuthról szól. Aztán kedvet kapott a további kutatáshoz — amelyet csak fél évszázad múlva bekövetkezett halála szakított meg. Most már — örökre. De a fél évszázadon át gyűjtött kincs már itthon van, haláláig forrás szerepelt szülővárosában.

1977. július 12-én halt meg, tehát alighanem utolsó tanulmánya az, amely hozzám 1976 végén eljuttott. Az én könyvemről, illetve Madarász Lászlóról, a „gyémántos miniszterrel”, a gyémántlopással vádolt rendőrtörőkről szól a tanulmány. Itt most nem akarom részletezni a Madarász-ügyet; aki olvasta a könyvet, tudja, miről van szó, aki nem, de látta a belőle készült „Gyémántok” című filmet, az is nagyjából ismerheti a történetet. Vasvári idézi az én összegező véleményemet: „Egy dolog bizonyos. A meghurcolt Madarász keze tiszta. Büntetlenül áldozata lett egy gyalázatos vád-nak... Hallgatása az erkölcsi nagyság minden beszédnél többet mondó megnyilvánulása. Hallgatott és vállalta az erkölcsi halálát...”

Itt következik az a részlet, amelyet érthető izgalommal olvastam. „Jelen cikkem megírására az készítette, hogy Mocsár Gábor dr. Péter László szegedi könyvtáros barátom útján arra kért, hogy juttassam el hozzá az adatokat Madarász amerikai életéről. Mivel magánlevélben egy ilyen, meglehetősen munkát igénylő kérésnek nemigen lehet eleget tenni, inkább egy cikk megírását vállaltam.”

A cikk részletesen beszámol itthon halálára ítélt hősömnek amerikai emigrációs éveiről. „1831. aug. 13-án érkezett Vilmos fiával, elhalt felesége fivérével, tehát sógorával, báró Majthényi Józseffel és annak Tivadar nevű fiával, aki később a Zagonyi-féle győzelmes halállovaglás egyik hőse lett.” (A rabszolgafelszabadító polgárháború szinte döntő lovas-rohama volt ez. A háborúban több száz, egykor 48–49-es szabadságharcos, magyar önkéntes vett részt, természetesen a felszabadítók oldalán. Ennek eddig még feldolgozatlan momentumai is benne vannak Vasvári kötetében! Fel kéne dolgozni! M. G.) Madarász aztán „pár év múlva, 1835-ben megköszönt, egy Sibilla Aschbach nevű német nőt vett feleségül, akitől hét gyermeke született, négy fiú, három lány. De bármennyit és bármilyen nehezen dolgozott, a farmeréletben nem tudott boldogulni... (Iowa államban foglalt magának farmföldet, az erdőből a maga által kivágott fákából maga épített házat, maga ácsolta bútorait. M. G. megjegyzése.) Már aggyastán volt, amikor átköltözött a messzi Floridának Palatka nevű falujába, ahol néhány évi küzdelmes munkája szintén nem járt eredménnyel. Ott hagyta Floridát és Hermína lányához költözött, aki Missouri államnak egy Good Hope nevű farmvidéken élt. Ott halt meg 1909. november 6-án, 98 éves korában.

Aztán Vasvári részletesen ismerteti a Madarász leszármazottak további sorsát — az unokák már egy szót sem tudtak magyarul. De mindezt nem akarom idézni, az eddigieket is csupán azért írtam le, hogy bizonyítsam, mekkora türelemmel, szorgalom-mal, ügyességgel kutatta Vasvári az amerikai magyarok sorsát, történetét. És még azért is. Azért is, hogy bizonyítsam: mekkora objektivitással, részrehajlás nélkül ítélte meg például Kossuth és Madarász viszonyát akkor, amikor — később — ez a két forradalmár szembekezdült egymással, milyen hősiességű volt volt Madarásztól a hallgatás akkor, amikor őt gyémántlopással vádolták, holott tudta, hogy Kossuth ismerte a gyémántok útját, Kossuth mégsem mondta ki a szót, ami Madarászt a gyalázatos cíd alól fementette volna. A Kossuth-rajongó Vasvári, íme, a megismert tények hatására Madarász pártjára állt. Elfogadta az igazat. A Somogyi-könyvtárban megilletődötten lapozgattam azt a kötetet, azokat a jegyzetlapokat, amelyek épp a Gyémántperrel foglalkoznak. Megdöbbentem, amikor itthon megjelent könyvem — summázatként írt — utolsó lapjainak xerox-másolatát megpillantottam. Eljuttott hozzá a könyvem! De nemcsak ez. A kötetbe be volt ragasztva könyvemnek itthon megjelent két kritikája, az ES-beli, meg a Kritika-beli. Egy ültő helyben újraolvastam a kritikákat, az a sanda gyönyörű támadt, hogy ez a nemtudom-hányezer kilométerre, Washingtonban élő és minden idejét a kongresszusi könyvtár termeiben töltő, öreg kutató mintha érzékenyebb szemmel és füllel figyelne itthoni történelmünkre is, mint némely itthoni kolléga.

Másik, de másfajta megdöbbenésem az okozta, hogy az említett kötetben olvasom — ugyan-csak a Madarász-üggyel kapcsolatban — Vasvári Ödön kézzel írott feljegyzését, amely szerint Ausztriában, 1954-ben kinyomtat-tak egy könyvet, Mohácsról Buda-dórsig volt a címe. Az úgynevezett Hungarista mozgalom elnevezésű fasizista szervezet adta ki. A könyv felsorolja a Habsburgok bűneit, bizonyítva, hogy csak a fajmagyar ideológia mentheti meg a nemzetet. Ugyanakkor — ehhez kellett némi bakugrási készség — a könyv azt is kifejti, hogy a Habsburgok 1849. április 14-i debreceni trónfosztását egy törpe kisebbség mondatta ki, amelynek vezére Madarász volt, aki ellopta a Zichy-gyémántokat. Ez a könyv 1954-ben jelent meg. Ausztriában. No, de könyörgöm, a trónfosztást nem Madarász mondatta ki, hanem Kossuth! Hungarista „nemzettestvéreinknek” — mert ők így nevezik egymást — már Kossuth sem volt igazi hazafi? És ez a könyv 1954-ben jelent meg. Ausztriában, amikor már — anélkül, hogy én megírtam volna a Gyémántper című könyvemet — aki Ausztriában magyar ügyekről ír, tudnia kellett volna, hogy Madarász nem lopta el a Zichy-féle gyémántokat. Hiszen — s ezt is Vasvári feljegyzéseiből tudom — 1851-ben, Bécsben járt a londoni Times c. lap szerkesztője, aki november 1-én kelt útleveleiben megírta hazá, hogy beszélgetett a Görgey által halálra ítélt s felakasztott Zichy Ödön gróf fivérével, aki elmondta neki a gyémántok megjelölésén kalandozó történetét, és meg is mutatta neki a megmaradt — török földön megvámolt — gyémántokat.

...Abbahagyom. Mert Vasvári Ödön hagyatéka — kimeríthetetlen kincsésbánya. Aki belehatol, nem tud belőle kikeveredni. Még csak annyit, hogy vajon miért jelent meg éppen ma ez az írás. Azért, mert ha megérté volna, most, október 18-án ünneplhet-nénk Szeged nagy szellemi mecénásának kilencvenedik születés-napját. Berecz Árpád chicagói református lelkész az 1977-es budapesti anyanyelvi konferencián — még élt Vasvári — a legnagyobb amerikai magyarnak nevezte. Szegedről nézve — ígent bólogatok rá.

MOCSÁR GÁBOR